

описанні семантичних і лінгвокультурологічних особливостей соматичних фразеологізмів у всіх творах Михайла Коцюбинського.

Перелік умовних скорочень

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.] – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.

Список використаних джерел

1. Аркадьев П.М. Семиотическая концептуализация тела и его частей. Признак «форма» / Аркадьев П.М., Крейдлин Г.Е., Летучий А.Б. // Вопросы языкознания. – 2008. – № 6. – С. 78 – 97.
2. Гомілко О. Метафізика тілесності : концепт тіла у філософському дискурсі / Ольга Гомілко. – К. : Наукова думка, 2001. – 340 с.
3. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
4. Косяк В.А. Людина та її тілесність у різних формах культури: досвід філософської інтеграції : автореф дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук: спец. 09.00.04. «Філосо. антропологія, філософія культури» / В.А. Косяк. – К., 2006. – 36 с.
5. Коцюбинський М. М. : твори в трьох томах / М. М. Коцюбинський : Дніпро, Т.1. – 1979. – 317 с.
6. Коцюбинський М. М. : твори в трьох томах / М. М. Коцюбинський : Дніпро, Т.2. – 1979. – 287 с.
7. Маслова В.А. Homo lingualis в культурі: Монографія / Маслова В.А. – М.: Гнозис, 2007. – 320 с.
8. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних сполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.

Summary. This article analysis semantic and lingvoculturological peculiarities of the phraseologisms with somatisms leg, arm, eye in the works of Michael Kotsjubinsky.

Key words: phraseological unit, somatism, paronym, Michael Kotsjubinsky works, arm, leg, eye.

УДК: 811.161.2' 373

Н.В. Гудима

ФУНКЦІОНУВАННЯ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ

У статті виявлено й обґрунтовано особливості вживання та функціонування іншомовних спортивних термінів у мові української постмодерністської прози (на матеріалі творів Л. Дереша, С. Жадана та І. Карпи). Виокремлено лексико-семантичну класифікацію запозичених лексем у складі задекларованої тематичної групи. Визначено структурність іншомовної спортивної термінології.

Ключові слова: спортивна термінологія, запозичення, лексико-семантична класифікація, склад, уживання, функціонування, постмодерністська проза.

Лексика української постмодерністської прози становить струнку і надзвичайно розгалужену систему. Дослідженню піддавалися різні лексичні прошарки. Та незважаючи на підвищений інтерес лінгвістів до вивчення лексичного складу української постмодерністської прози, малодослідженою підсистемою залишається спортивна термінологія. Хоча на сьогодні є низка наукових досліджень присвячених розвитку української спортивної термінології, зокрема, праці С.П. Гриценко, М.П. Кочергана, Г.В. Кьорян, О.А. Лисенко, І.І. Огієнка, М.М. Паночка, С.Ю. Рижикової, Я.Б. Рудницького, В.П. Сімонок, О.В. Степанюк, О.А. Стишова, С.А. Федорець, Ю.В. Цимбалюка та ін.

Різномічне вивчення українських спортивних термінів важливе, перш за все, для розвитку загальної теоретичної моделі функціонування мови, специфіки вживання її лексичного запасу.

Тому метою нашої статті є виявити й обґрунтувати особливості вживання та функціонування українських спортивних термінів, зокрема чужомовних, їх застосування в мові української постмодерністської прози (на матеріалі творів Л. Дереша, С. Жадана та І. Карпи).

Виокреслення сучасного спортивного термінотворення неможливе без урахування багатьох чинників. Зокрема, варто враховувати той факт, що значна кількість спортивних термінів є іншомовними.

Спортивна лексика запозичується найчастіше з тієї мови, де започатковано той чи той вид спорту. Запозичення зумовлюється як лінгвістичними, так і позалінгвістичними причинами. Так, С.А. Федорець до *інтралінгвальних* причин запозичування відносить:

- відсутність відповідних еквівалентів в українській мові для найменування нових понять, важливість для мови реципієнта іншомовних слів, пов'язаних із необхідністю номінування нових явищ;

- прагнення до ліквідації полісемії й омонімії у термінології, потреба уточнити й деталізувати відповідне поняття, диференціювати семантичні відтінки, закріпивши їх за різними словами;

- функціонування в мові запозичених раніше структурно однотипних слів;

- потенційні можливості іншомовних слів, що сприяють безболісному входженню їх до лексико-граматичної системи мови-реципієнта (словотвірна активність, здатність до словозміни тощо);

- інтернаціональний характер запозичених спортивних термінів.

До *екстралінгвальних* причин запозичування дослідник відносить такі:

- суспільно-політичні й культурно-економічні зв'язки між народами;

- швидко зростаюча популярність спортивних ігор та інших видів спорту у країнах Європи

[6].

До спортивної лексики української постмодерністської прози ввійшли назви нових видів спорту, спортивного інвентаря та похідні від них назви спортсменів, етапів змагань, спортивних стилів, прийомів, амплуа тощо. Іншомовні спортивні елементи проникають до української мови різними шляхами: шляхом усного запозичення іншомовної лексики – через мовний контакт та писемним шляхом – через пресу, переклади книг про спорт, через посібники зі спорту. Власне термін „спорт” походить із англійської мови. Основна група запозичень у спортивній термінології з'явилася в українській мові в кінці XIX і в перші роки XX ст.

У подальшому поповнення іншомовними запозиченнями спортивної термінології було не менш значним: запозичувалися слова, які номінували поняття нових видів спорту, частіше за все – інтернаціональні спортивні терміни. Це відповідає загальній тенденції до інтернаціоналізації словникового складу, притаманній розвитку сучасних мов. І останнім часом цей процес не припиняється. У результаті основний фонд іншомовних термінів у цій сфері став складником української спортивної лексики і подальше функціонування цих слів все більше простежується в лексичній системі української мови.

Пропонуємо класифікацію слів іншомовного походження за функціонуванням у тих значеннях, які зафіксовані в текстах українських постмодерністів. Лексикографічною опорою слугували такі словники, як ВТССУМ (уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел : 2005); НСІС (автор Л.І. Шевченко : 2008); СІС, 2006 (уклад. С.П. Бибик, Г.М. Сюта : 2006); СІС, 1985 (ред.-упоряд. О.С. Мельничук : 1985); СІС¹, 2000 (уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута : 2000); СІС², 2000 (уклад. Л.О. Пустовіт : 2000); ССІС, 2007 (уклад. Л.І. Нечволод : 2007); ССІС, 2002 (гол. ред. В.І. Шинкарук : 2002); СУМ (11 т. : 1970-1980); ТСІС, 2008 (автор Л.П. Крисін : 2008); ТСІС, 2006 (уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк : 2006).

Серед запозичень *сфери спорту* виокремлюємо:

а) назви спортивних ігор та змагань: *бадмінтон* (англ.), *баскетбол* (англ.), *бейсбол* (англ.), *бокс* (англ.), *боулінг* (англ.), *волейбол* (англ.), *дайвінг* (англ.), *естафета* (фр. від іт.), *картинг* (англ.), *команда* (фр. від лат.), *кунг-фу* (кит.), *ліга* (фр. від с.-лат.), *матч* (англ.), *пінг-понг* (англ.), *регбі* (англ.), *серфінг* (англ.), *сноуборд* (англ.), *турнір* (нім. від фр.), *фітнес* (англ.), *футбол* (англ.), *хокей* (англ.), *чемпіонат* (фр.), *шахи* (перс.), *шейпінг* (англ.): *Тут така велика зала при муніципалітеті, стільці виносяться і виносяться, так що, маючи бажання, можна влаштувати, що завгодно, наприклад, турнір із боулінгу, стіни міцні, стеля десь далеко вгори, хоча на висоті метрів чотирьох справа наліво над залом нависає вузький місток* [Жадан: „Big Мак²”, 24];

б) назви спортивного одягу: *футболка* (англ.): *...припадало пилом в шафах із одягом, де лежали светри і футболки...* [Жадан: „ANARCHY...”, 314]. У словотвірного іншомовізму *футболка* (предмет одягу, зазвичай без ґудзиків, коміра та кишень, з короткими рукавами, який закриває тулуб) зневиразнено іншомовне походження, порівн. первісне значення *лексему* футболка – *...припадало пилом в шафах із одягом, де лежали светри і футболки...* [Жадан: „ANARCHY...”, 314];

в) назви спортивного інвентаря: *батут* (фр. від іт.), *велосипед* (фр. від лат.): ...ночували на дахах циркових фургонів, займались сексом на батутах... [Жадан: „Гімн...”, 539];

г) загальні назви спортивних процесів та елементів окремих видів спорту: *бар'єр* (фр.), *гол* (англ.), *пірует* (фр.), *пресинг* (англ.), *ревани* (фр.), *спорт* (англ. від ст.-фр.), *тайм* (англ.), *таймаут* (англ.), *туризм* (фр.), *шеренга* (польськ.): *Бач, якась боротьба, прямо тобі регбі, он і пожежники вже по голові дістали, а тут і тайм закінчується і команди неохоче тягнуться в тунель* [Жадан: „ANARCHY...”, 388];

г) назви осіб, пов'язаних зі спортом: *альпініст* (фр. від лат.), *бойскаут* (англ.), *боксер* (англ.), *велосипедист* (фр. від лат.), *волейболіст* (англ.), *гросмейстер* (нім.), *жокей* (англ.), *капітан* (фр. від лат.), *майстер* (нім. від лат.), *серфінгіст* (англ.), *скейтбордист* (англ.), *сноубордист* (англ.), *спортсмен* (англ.), *спринтер* (англ.) – („...той, хто займається спринтом (біг, перегони чи плавання на короткі дистанції) ” [НСІС, 575]): *От той, що любив фортепіанну музику, скажімо, спринтером був не найкращим* [Карпа: „Супермаркет...”, 163]. Слово *серфінгіст* („людина, яка ковзає на спеціальній дошці на прибійній хвилі”) не зафіксоване у сучасних словниках іншомовних слів.

В українському спортивному називанні фіксуємо, наприклад, чимало запозичень з англійської, німецької та французької мов. Останнім часом з'являється значна кількість азійських назв-термінів. Поява нових видів спорту в нашій країні викликає механічне перенесення з чужих мов і чужих назв, тому актуальною стає проблема перекладу і правопису запозичених термінів. Зокрема, значна кількість номенів з японської мови: *айкідо* (буквально: ай – зустріч, кі – дух, до – майстерність, мистецтво); *кіокушинкай* – *карате* (буквально: кьоку – досягати, шин – істина, кай – асоціація (школа), кара – порожній, те – руки; *кендо* (буквально: кен – меч і до – майстерність, мистецтво) та ін. З китайської мови: *кунг фу* (буквально: кунг – стиль, заняття і фу – кулак), *ушу* (буквально: у – військовий, бойовий, фехтувальний і шу – майстерність) тощо.

Серед розмаїття нових спортивних слів-запозичень є й такі, що походять з декількох мов. Наприклад, *аквабол* (з лат. мови aqua – вода й англ. ball – м'яч); *скейтдром* (з англ. skate від skate – кататися, ковзатися і грец. drom від dromos – місце для бігу).

Зафіксовано чимало нових спортивних понять та реалій. Наприклад, *плей-оф* (з англ. мови play-off – завершити, закінчити змагання), *трансфер* (з фр. мови transfert – передача, перенесення від лат. transfero – переносу, переміщую), *драфт* (з англ. draught – складати план (проект), відбирати, виділяти; *дартс* (з англ. darts – метання дротиків), *таргет* (з англ. target – мішень, ціль) та ін.

Специфіка підходу до досліджуваного матеріалу полягає в тому, що походження та особливості функціонування нових українських спортивних термінів у сучасній українській прозі має не тільки лінгвістичні, а й культурологічні аспекти, що викликає безумовний інтерес.

Отже, у проаналізованій тематичній групі лексем іншомовного походження фігурують слова, що давно стали надбанням української лексикографії, та такі, які не зафіксовані лексикографічними джерелами, оскільки є новітніми запозиченнями, хоча більшість із них в українській мові використовуються досить часто. Лексичні запозичення на позначення назв спортивної сфери в сучасних українських художніх текстах мають загальнономовний і термінологічний характер.

Матеріал постмодерністської прози, яка багата на іншомовну лексику, класифікує запозичені слова, що вказує на розширення понятійної структури сучасної української мови.

Список використаних джерел

1. Жадан С. Біг Мак² / Сергій Жадан. – К. : Критика, 2006. – 231 с.
2. Жадан С. Гімн демократичної молоді / Сергій Жадан // Капітал. – Х. : Фоліо, 2007. – С. 401–532.
3. Жадан С. ANARCHY IN THE UKR / Сергій Жадан // Капітал. – Х. : Фоліо, 2007. – С. 231–401.
4. Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно / Ірена Карпа // Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно. – Х. : Книжковий клуб „Клуб сімейного дозвілля”, 2008. – С. 3–199.
5. Паночко М.Н. Украинская спортивная лексика: автореф. дисс... канд. филол. наук / М.Н. Паночко. – К., 1996. – 20 с.
6. Федорець С.А. Англійські запозичення у термінологічній системі „спорт” / С.А. Федорець // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. – Х., 1998. – Вип. 1. – С. 78–85.
7. Шевченко Л.І. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк. – К. : АРІЙ, 2008. – 672 с.

Summary. The article gives the peculiarities of use and functioning of borrowed sport terms in the language of Ukrainian postmodern prose (based on the works of L. Deresh, S. Zhadan and I. Karpa).

The lexical-semantic classification of borrowed lexemes in the declared thematic group has been singled out. The structure of foreign language sport terminology has been defined.

Key words: *sport terminology, borrowing, lexical-semantic classification, structure, use, functioning, postmodern prose.*

УДК 811.161.2'373:2:821.161.2-3/7.08

Д.В. Гурська

ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ ТЕОНІМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)

Статтю присвячено дослідженню християнських теонімів з погляду їх стилістичної, прагматичної, лінгвокультурологічної маркованості шляхом компаративного аналізу. Це дало змогу виявити спільні та відмінні денотативні, референтні, конотативні значення зіставляваних номінацій, а також з'ясувати їхнє місце в системі Божих імен загалом.

Ключові слова: *сакральне, онім, теонім, релігійний дискурс, зіставний аналіз.*

Сакральне слово завжди привертало увагу дослідників. Для українських мовознавців актуальними залишаються проблеми функціонування української мови серед інших сакральних мов, питання перекладу богослужбових книг, релігійної літератури, особливості функціонування сакрального у функціональних стилях української мови (співвідношення сакрального з профанним) тощо. Прикметною ознакою сучасної лінгвістики є дослідження сакрального в системі лінгвокогнітивної, лінгвокультурологічної, порівняльно-історичної парадигм. У цьому контексті сакральна онімна лексика не становить винятку: сьогодні їй присвячено низку праць українських мовознавців. Вони аналізують її у функціонально-структурному (І. Бочарова, Ю. Браїлко, Н. Дзюбишина-Мельник, Н. Сологуб та ін.) і лінгвокогнітивному (лінгвокультурологічному) аспектах (Т. Вільчинська, Н. Мех, П. Мацьків, М. Скаб та ін.), з погляду теорії семантичного поля (С. Бібла, Н. Піддубна, Н. Пуряєва, Ю. Осінчук та ін.).

Вивчення теонімів у релігійному дискурсі не так широко запрезентовано в сучасному українському мовознавстві: маємо на сьогодні лише поокремі розвідки.

У зіставному аспекті теоніми Біблії та їх функціонування в українській художній літературі досі не вивчалися, що й визначає актуальність пропонованої статті. У ній теоніми, наявні в релігійному дискурсі, буде розглянуто із застосуванням техніки компаративного аналізу, що дасть змогу глибше пізнати їхню природу, виявити спільні та відмінні денотативні, референтні, конотативні значення зіставляваних номінацій, з'ясувати їхнє місце у системі Божих імен загалом.

Назва *Творець* як одне з імен Бога вербалізує Боже творче начало: *Бо так промовляє Господь, Творець неба. Він той Бог, що землю вформував та її вчинив, і міцно поставив її; не як порожнечу її створив, – на проживання на ній Він її вформував. Я – Господь, і нема більше іншого Бога!* [1, 898]. У релігійному дискурсі згадана лексема позначає також богів-ідолів: *“Який дасть пожиток бовван, що його вирізьбив творець його, і відлив, і вчитель неправди, що творець його мав охоту чинити богів цих німих?”* [1, 1156]. Сучасні українські письменники, вживаючи теонім *Творець*, здебільшого також мають на увазі Першотворця, Бога-Отця, Божественне Начало: *І саме тієї миті хтось, а може, і сам Творець, про чие існування я ніколи не сперечалася, але й подеколи й нетвердо в Нього вірила, нечутним голосом повідомив, що відтепер від мене залишилася тільки моя душа.* [5, 150]. Автори, розуміють теонім *Творець*, як той, що творить: *Ми не станемо вбивати ні тварин, ні людей, бо все – Боже творіння.* [8, 105].

Номінація *Бог-Отець* у біблійному тексті є компонентом Святої Трійці – Бога Отця, Сина і Святого Духа. З огляду на це ця назва є канонічною, яка спирається на давню українську християнську традицію. Українські переклади Біблії Івана Огієнка, Івана Хоменка, Пантелеймона Куліша послідовно вживають назву *Отець* як одне з імен Бога, натомість в українському перекладі Біблії Рафаїла Туркочяка натрапляємо на номінацію *Батько* (порівняємо: *Бо Отець любить Сина, і показує все, що Сам робить, Йому. І покаже Йому діла більші від цих, щоб ви дивувались* (Ів 5: 20); *Отець бо любить Сина й усе являє йому, що сам чинить. І більші від цих діла являть йому, щоб ви дивувались* (Ів 5: 20); *Отець бо любить Сина, і все показує Йому, що сам*